

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (έκτο τμήμα)

της 16ης Οκτωβρίου 2001 *

Στην υπόθεση C-429/99,

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από την A. Alves
Vieira, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο,

προσφεύγουσα,

κατά

Πορτογαλικής Δημοκρατίας, εκπροσωπούμενης από τους L. Fernandes, P. de Pitta
e Cunha και N. Ruiz, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο,

καθής,

που έχει ως αντικείμενο να αναγνωριστεί ότι η Πορτογαλική Δημοκρατία, μη λαμβάνοντας όλα τα αναγκαία μέτρα για να συμμορφωθεί με το άρθρο 2, παράγραφος 2, τέταρτο εδάφιο, της οδηγίας 90/388/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 28ης Ιουνίου 1990, σχετικά με τον ανταγωνισμό στις αγορές των τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών (ΕΕ L 192, σ. 10), όπως ισχύει μετά την τροποποίησή της με την οδηγία 96/19/ΕΚ της Επιτροπής, της 13ης Μαρτίου 1996, για τροποποίηση της οδηγίας 90/388 όσον αφορά το πλήρες άνοιγμα των αγορών τηλεπικοινωνιών στον αντα-

* Γλώσσα διαδικασίας: η πορτογαλική.

γωνισμό (ΕΕ L 74, σ. 13), παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από την εν λόγω διάταξη,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έκτο τμήμα),

συγκείμενο από την F. Macken, πρόεδρο τμήματος, την N. Colneric και τους C. Gulmann (εισηγητή), J.-P. Puissochet και B. Σκουρή, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: P. Léger
γραμματέας: R. Grass

έχοντας υπόψη την έκθεση του εισηγητή δικαστή,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 17ης Μαΐου 2001,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- ¹ Με δικόγραφο που κατέθεσε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 5 Νοεμβρίου 1999, η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων άσκησε, δυνάμει του άρθρου 226 ΕΚ, προφυγή με την οποία ζητεί να αναγνωρισθεί ότι η Πορτογαλική Δημοκρατία, μη λαμβάνοντας όλα τα αναγκαία μέτρα για να συμμορφωθεί με το άρθρο 2, παράγραφος 2, τέταρτο εδάφιο, της οδηγίας 90/388/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 28ης Ιουνίου 1990, σχετικά με τον ανταγωνισμό στις αγορές των τηλεπικοινωνιακών

υπηρεσιών (ΕΕ L 192, σ. 10), όπως ισχύει μετά την τροποποίησή της με την οδηγία 96/19/ΕΚ της Επιτροπής, της 13ης Μαρτίου 1996, για τροποποίηση της οδηγίας 90/388 όσον αφορά το πλήρες άνοιγμα των αγορών τηλεπικοινωνιών στον ανταγωνισμό (ΕΕ L 74, σ. 13, στο εξής: οδηγία 90/388), παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από την εν λόγω διάταξη.

2 Το άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας 90/388 ορίζει την «υπηρεσία φωνητικής τηλεφωνίας» ως εξής:

«η εμπροχική εκμετάλλευση για το κοινό της άμεσης μετάδοσης και της μεταγωγής της φωνής, από και προς τερματικά σημεία του δημοσίου δικτύου μεταγωγής και σε πραγματικό χρόνο που επιτρέπει σε κάθε χρήστη να χρησιμοποιεί τον συνδεδεμένο με τερματικό σημείο εξοπλισμό για να επικοινωνεί με άλλο τερματικό σημείο».

3 Το άρθρο 2 της οδηγίας 90/388 ορίζει τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη καταργούν όλα τα μέτρα βάσει των οποίων χορηγούνται:

α) αποκλειστικά δικαιώματα για την παροχή τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών, περιλαμβανομένης της εγκατάστασης και της παροχής [εκμεταλλεύσεως] των δικτύων τηλεπικοινωνιών που απαιτούνται για την παροχή των εν λόγω υπηρεσιών

ή

[...].

2. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να εξασφαλίζεται σε οποιαδήποτε επιχείρηση το δικαίωμα παροχής της τηλεπικοινωνιακής υπηρεσίας που αναφέρεται στην παράγραφο 1 ή εγκατάστασης ή παροχής δικτύου που αναφέρεται στην παράγραφο 1.

Τα κράτη μέλη μπορούν να διατηρήσουν ειδικά και αποκλειστικά δικαιώματα μέχρι την 1η Ιανουαρίου 1998 όσον αφορά τη φωνητική τηλεφωνία και την εγκατάσταση και παροχή δημόσιων τηλεπικοινωνιακών δικτύων, με την επιφύλαξη του άρθρου 3γ και του άρθρου 4, τρίτο εδάφιο.

Τα κράτη μέλη, ωστόσο, εξασφαλίζουν την κατάργηση, το αργότερο μέχρι την 1η Ιουλίου 1996, όλων των υπολοίπων περιορισμών στην παροχή τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών εκτός της φωνητικής τηλεφωνίας μέσω δικτύων που εγκαθιστά ο φορέας παροχής των τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών, στη χρήση της υποδομής που παρέχουν τρίτοι και στην από κοινού χρήση των δικτύων, των λοιπών εγκαταστάσεων και γηπέδων· εξασφαλίζουν επίσης την κοινοποίηση των αντίστοιχων μέτρων στην Επιτροπή μέχρι την προαναφερθείσα ημερομηνία.

Όσον αφορά τις ημερομηνίες που προβλέπονται στο δεύτερο και τρίτο εδάφιο της παρούσας παραγράφου, καθώς και στο άρθρο 3 και στο άρθρο 4α, παράγραφος 2, στα κράτη μέλη με λιγότερο ανεπτυγμένα δίκτυα χορηγείται, κατόπιν αιτήσεως, πρόσθετη μεταβατική περίοδος, πέντε ετών κατ' ανώτατο όριο, και στα κράτη μέλη με πολύ μικρά δίκτυα χορηγείται, κατόπιν αιτήσεως, πρόσθετη μεταβατική περίοδος, δύο ετών κατ' ανώτατο όριο, εφόσον αυτό είναι αναγκαίο για να προβούν στις αναγκαίες διαρθρωτικές προσαρμογές. Στη σχετική αίτηση πρέπει να περιλαμβάνεται λεπτομερής περιγραφή των σχεδιαζόμενων προσαρμογών και ακριβές χρονοδιάγραμμα για την πραγματοποίησή τους. Οι εν λόγω πληροφορίες θα διατίθενται σε κάθε ενδιαφερόμενο, κατόπιν αιτήσεώς του, λαμβάνοντας υπόψη τα έννομα συμφέροντα των επιχειρήσεων για την προστασία των επιχειρησιακών απορρητήτων τους.

[...]

4 Το άρθρο 3 της αποφάσεως 97/310/ΕΚ της Επιτροπής, της 12ης Φεβρουαρίου 1997, σχετικά με τη χορήγηση προσθέτων μεταβατικών περιόδων στην Πορτογαλία για την εφαρμογή των οδηγιών 90/388 και 96/2 σχετικά με το πλήρες άνοιγμα των αγορών τηλεπικοινωνιών στον ανταγωνισμό (ΕΕ L 133, σ. 19), ορίζει τα εξής:

«Η Πορτογαλία μπορεί να αναβάλει μέχρι την 1η Ιανουαρίου 2000 την κατάργηση των αποκλειστικών δικαιωμάτων που έχουν χορηγηθεί στην Portugal Telecom όσον αφορά την παροχή υπηρεσιών φωνητικής τηλεφωνίας και την εγκατάσταση και παροχή δημοσίων τηλεπικοινωνιακών δικτύων, εφόσον τηρηθούν οι ακόλουθες προϋποθέσεις σύμφωνα με το ακόλουθο χρονοδιάγραμμα:

[...]».

5 Η Πορτογαλική Δημοκρατία εξέδωσε τον Regulamento de Exploração do Serviço Fixo de Telefone (κανονισμό για την εκμετάλλευση των υπηρεσιών σταθερής τηλεφωνίας), που κυρώθηκε με το νομοθετικό διάταγμα 240/97, της 16ης Σεπτεμβρίου 1997, το άρθρο 47, παράγραφος 1, στοιχείο α, του οποίου ορίζει ότι η άμεση ή έμμεση εμπορική προσφορά υπηρεσιών σταθερής τηλεφωνίας από μη εξουσιοδοτημένα πρόσωπα, που περιλαμβάνει διεθνείς συνδέσεις με συστήματα επανακλήσεως («call-back»), αποτελεί προσβολή των αποκλειστικών δικαιωμάτων του κατόχου της αδείας για την παροχή υπηρεσιών σταθερής τηλεφωνίας.

6 Στις 27 Μαΐου 1998 η Επιτροπή απέστειλε στην Πορτογαλική Δημοκρατία έγγραφο οχλήσεως, με το οποίο τόνισε ότι, επειδή οι υπηρεσίες επανακλήσεως είναι υπηρεσίες που ενέχουν προστιθεμένη αξία και όχι υπηρεσίες φωνητικής τηλεφωνίας, δεν ισχύει γι' αυτές η πρόσθετη μεταβατική περίοδος που χορηγήθηκε στο εν λόγω κράτος μέλος με το άρθρο 3 της αποφάσεως 97/310 και ότι, επομένως, έπρεπε να έχουν ελευθερωθεί από την έναρξη ισχύος της οδηγίας 90/388.

- 7 Με την απάντηση της 14ης Ιουλίου 1998, η Πορτογαλική Κυβέρνηση υποστήριξε την άποψη ότι η επανάκληση είναι τεχνολογικό σύστημα φωνητικής τηλεφωνίας που, εφόσον είναι ενταγμένο σε δίκτυα τηλεπικοινωνιών, επιτρέπει τη χρησιμοποίηση της χωρητικότητας μετάδοσης ενός δικτύου εκτός του εδάφους εγκαταστάσεώς του, καθιστώντας δυνατές τις φωνητικές επικοινωνίες σε πραγματικό χρόνο.
- 8 Οι πορτογαλικές αρχές επανέλαβαν την άποψη αυτή στο από 18 Ιουνίου 1999 έγγραφό τους, με το οποίο απάντησαν στην αιτιολογημένη γνώμη που απηύθυνε η Επιτροπή στην Πορτογαλική Δημοκρατία στις 4 Μαΐου 1999.
- 9 Η Επιτροπή, εκτιμώντας ότι η επανάκληση, η οποία δεν είναι παρά υπηρεσία μεταφοράς της φωνής και τιμολογήσεως που παρέχεται επιπλέον της υπηρεσίας φωνητικής τηλεφωνίας, δεν μπορεί να θεωρηθεί υποκατάστατο της υπηρεσίας αυτής, στο μέτρο που δεν περιλαμβάνει μετάδοση της φωνής, και ότι, επομένως, ο ορισμός της φωνητικής τηλεφωνίας στο πορτογαλικό δίκαιο είναι ευρύτερος του κοινοτικού ορισμού, που περιλαμβάνεται στο άρθρο 1 της οδηγίας 90/388, οπότε διευρύνονται τα αποκλειστικά δικαιώματα που παρασχέθηκαν στην Portugal Telecom με την απόφαση 97/310, αποφάσισε να ασκήσει την παρούσα προσφυγή.
- 10 Με το υπόμνημα αντικρούσεως, η Πορτογαλική Δημοκρατία ισχυρίζεται ότι η άδεια διατηρήσεως αποκλειστικών δικαιωμάτων που χορηγήθηκε με το άρθρο 3 της αποφάσεως 97/310 περιλαμβάνει τις υπηρεσίες επανακλήσεως.
- 11 Κατά τους ισχυρισμούς της, η παραδοχή ότι η απαγόρευση των υπηρεσιών επανακλήσεως δεν περιλαμβάνεται στην πρόσθετη προσωρινή παρέκκλιση που χορηγήθηκε με την απόφαση 97/310 αντίκειται στο πνεύμα και στους σκοπούς της παρεκκλίσεως αυτής. Έτσι, η εμφάνιση αυτής της μορφής υπηρεσιών δύο χρόνια πριν από τη λήξη της πρόσθετης περιόδου παρεκκλίσεως έθεσε την Portugal Telecom

ενώπιον του διλήμματος είτε να μειώσει τα τιμολόγιά της με βάση χρονοδιάγραμμα διαφορετικό από αυτό που είχε αρχικώς προβλέψει, πράγμα ασυμβίβαστο με την πολιτική της προοδευτικής εξισορροπήσεως των τιμολογίων, είτε να τηρήσει το πρόγραμμα που καθόρισε αρχικώς, πράγμα που θα είχε ως αποτέλεσμα να απολέσει τις διεθνείς κλήσεις με κανονικό τιμολόγιο και, κατά συνέπεια, ορισμένα έσοδα που της είναι απαραίτητα για να φέρει σε πέρας τη διαδικασία αναπροσαρμογής εντός της προθεσμίας και με τις προϋποθέσεις που καθόρισε η Επιτροπή με την απόφαση 97/310.

- 12 Με το υπόμνημα απαντήσεως, η Επιτροπή υπενθυμίζει, κατ' αρχάς, ότι στην αιτιολογική σκέψη 26 της αποφάσεως 97/310 διευκρινίζεται ότι, «[β]άσει της γενικής αρχής της αναλογικότητας, κάθε πρόσθετη μεταβατική περίοδος που χορηγείται πρέπει να είναι αυστηρά ανάλογη προς το στόχο που πρέπει να επιτύχει η απαραίτητη διαρθρωτική προσαρμογή [...]». Εν προκειμένω, με την εν λόγω απόφαση χορηγείται πρόσθετη μεταβατική προθεσμία για τη διατήρηση του αποκλειστικού δικαιώματος της Portugal Telecom αποκλειστικώς και μόνο στον βαθμό που αυτό είναι απόλυτα αναγκαίο για την αύξηση της πυκνότητας τηλεφώνων στην Πορτογαλία και όχι για λόγους «εμπορικής εκμεταλλεύσεως» των υπηρεσιών φωνητικής τηλεφωνίας.
- 13 Η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι από την ευρωπαϊκή εμπειρία προκύπτει, όσον αφορά τις διεθνείς κλήσεις, ότι οι υπηρεσίες επανακλήσεως έχουν περιθωριακή σημασία για τη διεθνή κίνηση κλήσεων. Η επίπτωση των υπηρεσιών επανακλήσεως στη διεθνή κίνηση κλήσεων μειώνεται βαθμιαία λόγω της εκ μέρους της Portugal Telecom αναπροσαρμογής των διεθνών τιμολογίων της.
- 14 Στη συνέχεια, υπενθυμίζει ότι με την οδηγία 90/388 εναρμονίστηκε η έννοια της φωνητικής τηλεφωνίας, με συνέπεια κάθε μεταγενέστερη νομοθετική πράξη που χρησιμοποιεί την έννοια αυτή, π.χ. η απόφαση 97/310, να πρέπει να χρησιμοποιεί την κοινοτική έννοια της υπηρεσίας φωνητικής τηλεφωνίας. Η απόπειρα διευρύνσεως της έννοιας αυτής, ώστε να καλύπτει και άλλες κατηγορίες υπηρεσιών, θα κατέληγε, στην πράξη, να αναιρέσει την πρακτική αποτελεσματικότητα της ελευθερώσεως των αγορών των τηλεπικοινωνιών, που πραγματοποιήθηκε ιδίως με την οδηγία 90/388, υποσκάπτοντας έτσι τα θεμέλια της εκδόσεως της αποφάσεως 97/310.

- 15 Τέλος, η Επιτροπή προσθέτει ότι, στο μέτρο που το άρθρο 3 της αποφάσεως 97/310 χορηγεί πρόσθετη μεταβατική περίοδο για την κατάργηση όλων των μέτρων που παρέχουν αποκλειστικά δικαιώματα για την παροχή υπηρεσιών φωνητικής τηλεφωνίας, είναι κανόνας εξαιρετικού χαρακτήρα. Όμως, οι εξαιρέσεις από τις θεμελιώδεις ελευθερίες κυκλοφορίας πρέπει να ερμηνεύονται στενά.
- 16 Με το υπόμνημα ανταπαντήσεως, η Πορτογαλική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι, στο πορτογαλικό δίκαιο, η έννοια των υπηρεσιών φωνητικής τηλεφωνίας αντιστοιχεί ήδη, ως προς τα ουσιώδη σημεία της, στην έννοια που ορίζεται στο άρθρο 1 της οδηγίας 90/388. Κατά την κυβέρνηση αυτή, η διαφωνία δεν αφορά την έννοια των «υπηρεσιών φωνητικής τηλεφωνίας», αλλά το ζήτημα αν τα προσωρινά αποκλειστικά δικαιώματα εμπορικής εκμεταλλεύσεως της παροχής των υπηρεσιών φωνητικής τηλεφωνίας που χορηγήθηκαν στην Portugal Telecom συμβιβάζονται, από οικονομική άποψη και στο πλαίσιο της ισχύουσας νομοθεσίας, με το σύστημα των υπηρεσιών επανακλήσεως.
- 17 Κατά την Πορτογαλική Κυβέρνηση, δεν πρόκειται, επομένως, για διεύρυνση της εννοίας της φωνητικής τηλεφωνίας ή του περιεχομένου της παρεκκλίσεως που επιτράπηκε με το άρθρο 3 της αποφάσεως 97/310, αλλ' απλώς για οριοθέτηση του περιεχομένου της παρεκκλίσεως σύμφωνα με τις αρχές και τους στόχους της, που συνίστανται στην προσωρινή διατήρηση των τιμολογίων των διεθνών υπηρεσιών σε επίπεδα υψηλότερα απ' αυτά που θα προέκυπταν υπό συνθήκες ελεύθερου ανταγωνισμού, ώστε να εξευρεθούν οι αναγκαίοι πόροι για την αύξηση της πυκνότητας τηλεφώνων.
- 18 Κατά την Πορτογαλική Κυβέρνηση, οι υπηρεσίες επανακλήσεως συνεπάγονται στην πράξη την παροχή υπηρεσιών φωνητικής τηλεφωνίας υπό συνθήκες διαφορετικές από αυτές που παρέχονται από τον κάτοχο των αποκλειστικών δικαιωμάτων παροχής της υπηρεσίας αυτής, ήτοι υπό συνθήκες ανταγωνισμού. Από την άποψη αυτή, είναι αντίθετα με τα αποκλειστικά δικαιώματα που μπορούσε να διατηρήσει η Portugal Telecom έως την 1η Ιανουαρίου 2000.

- 19 Σχετικώς, πρέπει να τονιστεί ότι, καίτοι η Επιτροπή και η Πορτογαλική Δημοκρατία συμφωνούν ότι η επανάκληση δεν είναι υπηρεσία φωνητικής τηλεφωνίας υπό την έννοια του άρθρου 1 της οδηγίας 90/388, η Πορτογαλική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η διατήρηση των χορηγηθέντων στην Portugal Telecom αποκλειστικών δικαιωμάτων δεν συμβιβάζεται με ένα σύστημα επανακλήσεως που υπόκειται στον ανταγωνισμό, διότι η ελευθέρωση αυτή θα έθετε σε κίνδυνο τη χρηματοοικονομική ισορροπία του δημοσίου φορέα και θα αποτελούσε εμπόδιο στις τιμολογιακές προσαρμογές.
- 20 Όμως, η παρέκκλιση που χορηγήθηκε στην Πορτογαλική Δημοκρατία με το άρθρο 3 της αποφάσεως 97/310 περιορίζεται ρητώς στον τομέα μόνο της φωνητικής τηλεφωνίας. Υπό τις συνθήκες αυτές και λαμβανομένου υπόψη ότι κάθε παρέκκλιση από τους κανόνες που αποσκοπούν στην εξασφάλιση της αποτελεσματικής ασκήσεως των αναγνωρισμένων από τη Συνθήκη ΕΚ δικαιωμάτων πρέπει να ερμηνεύεται στενά, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι το εν λόγω κράτος μέλος παρέβη την προβλεπόμενη στο άρθρο 2, παράγραφος 2, της οδηγίας 90/388 υποχρέωση να καταργήσει πριν από την 1η Ιανουαρίου 1998 τα αποκλειστικά δικαιώματα όσον αφορά τη φωνητική τηλεφωνία.
- 21 Υπό τις περιστάσεις αυτές, πρέπει να αναγνωριστεί ότι η Πορτογαλική Δημοκρατία, αναβάλλοντας έως την 1η Ιανουαρίου 2000 την κατάργηση των αποκλειστικών δικαιωμάτων της Portugal Telecom όσον αφορά το σύστημα επανακλήσεως, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 2, παράγραφος 2, τέταρτο εδάφιο, της οδηγίας 90/388.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 22 Κατά το άρθρο 69, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα, εφόσον υπήρχε σχετικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου. Δεδομένου ότι η Επιτροπή ζήτησε την καταδίκη της Πορτογαλικής Δημοκρατίας και η τελευταία ηττήθηκε, πρέπει να καταδικαστεί στα δικαστικά έξοδα.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έκτο τμήμα)

αποφασίζει:

- 1) Η Πορτογαλική Δημοκρατία, αναβάλλοντας έως την 1η Ιανουαρίου 2000 την κατάργηση των αποκλειστικών δικαιωμάτων της Portugal Telecom όσον αφορά το σύστημα επανακλήσεως, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 2, παράγραφος 2, τέταρτο εδάφιο, της οδηγίας 90/388/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 28ης Ιουνίου 1990, σχετικά με τον ανταγωνισμό στις αγορές των τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών, όπως ισχύει μετά την τροποποίησή της με την οδηγία 96/19/ΕΚ της Επιτροπής, της 13ης Μαρτίου 1996, για τροποποίηση της οδηγίας 90/388 όσον αφορά το πλήρες άνοιγμα των αγορών τηλεπικοινωνιών στον ανταγωνισμό.**
- 2) Καταδικάζει την Πορτογαλική Δημοκρατία στα δικαστικά έξοδα.**

Macken

Colneric

Gulmann

Puissochet

Σκουρής

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 16 Οκτωβρίου 2001.

Ο Γραμματέας

Η Πρόεδρος του έκτου τμήματος

R. Grass

F. Macken

I - 7624